

Kremenjak

Politički list za interese grada Šibenika i okolnih sela.

Kremenjak izlazi svaki četvrtak. Pretplatna cijena na godinu 3 Krune. Na pò godine Kruna 1.50 para. Pretplate i pisma šalju se uredništvu. Rukopisi se ne vraćaju a neplaćeni se listovi ne primaju. Pojedini broj 4 pare (2 novč.)

Uvodni članak.

Školski nadzornik Sinčić.

Mi se na ovome mjestu nebismo više bavili školama — a još manje gospodinom Sinčićem — jer nemamo što više da kažemo preko onoga što navedosmo u prošlom broju na ovome mjestu. Mi smo htjeli da upozorimo školsku vlast na nepodopštine, koje se u školi nesmiiju trpjeti, kad one stavljaju u pogibelj zdravlje i moral naše djece.

Vas cio grad je sa pohvalom primio i pročitao naš članak, vas cio grad i svak, ko ima djece, našao ga je zgodnim, pravednim i istinitim. Samo onaj, koga je zvala dužnost, da preduzme dužne korake i odstrani što treba, čujemo, da se je izrazio cinički: *to su ludorije!* uzevši u svojoj nesredjenoj glavi ovu ozbiljnu stvar, osobnim poslom. Što gosp. Sinčić do sebe drži, to nas ne tare briga nit za to plaćamo poreza pa da bi nam to teško bilo il inače krivalo. Mi netražimo niti tražimo gosp. Sinčića, nego školskog nadzornika, pak nam je teško nositi i kriva nam, kad jedan šk. nadzornik pušta, da se pred njegovim očima događa onakav skandal.

Gosp. nadzornik nema svoje vlastite zakonite za školu odrasle djece, pak lako da nepojmi, kako je roditelju teško čuti stvari, koje prijete dječinjem zdravlju i moralu i kako pravom, poštenom i zakonitom roditelju drhće srce pri nekim prilikama.

Mi ono prije iznijesmo, istina, akcentom odlučnim, al roditeljsko srce pred onakim stvarima nezna i nemože drukče da govori. Onda znasmo istinu onih stvari, a danas znamo i drugih. Sama nas djeca uvjeravaju, kako se već neki muškići penju na pregradni zidić i odatle govore ženskicama nelijepih riječi; pače neki sa zidića poskakaše dolje u ženski odio i tu uz ostale neprilike zatvoriše neke vratima unutra.

Mi ovake stvari nemožemo uzeti hladno ni indiferežno ni za ludorije kao gosp. nadzornik, o kome sad čujemo, da se je odmah u početku škole, kad je jedna majka opazila neke stvari, da su slabo uredjene, izrazio i odgovorio joj finim jezikom baš kao za gospodje: a onda nek vaša mala nosi sobom *ombrelin* pak nek se sakrije iza njega, tako je neće djeca vidjeti. — ???!.....

Molim, ovako može, valjda, govoriti Sinčić, al *jedan školski nadzornik* — nikako. Takav govor ocjenjivati je suvišno. Takova šta sredjena glava nemože kazati, kao što nebi nijedna sredjena glava kazala na poslednji članak: za dešpet „Kremenjaka“ neću ići u pensiju još za 10. godina!

Ma, kome stalo, gosp. Sinčiću (jer to nadzornik nesmiije kazati), da vi nećete u pensiju! Daj, Bože, da Vam vlada dopusti biti nadzornikom i poslije smrti, samo Vi budite — *školski nadzornik*, To, i ništa drugu.

Čujemo, da kot. liječnik g. Boara nije bio ni pozvan za uredjenje školskog zahoda, a morao je biti pozvan. Kad je Dr Boara vidio kakav je zahod, izrazio se o njemu loše.

Drago nam je ovo javiti na čast g. Dru Boari.

Nekoliko otaca.

Iz šibenskog izbornog sreza.

Poltronska posla.

Organ svemoguća „Hrv. stranke“ „Narodni List“, ponovo se obraća preporukom narodu: „Štedite Zastupnike! Ovo je drugi put, što se svemoguća organ laća preporuke malo ozbiljne, gdje se prikrija izvjesna tendencija. „Nar. list“ hoće, da pojedinci ili korporacije u slučaju potrebe, obrate se zastupnicima svoga izbornog sreza. On tvrdi, da u tome postoji sporazum medju zastupnicima; biva, da svaki ima odbiti koju mu drago stvar, ako nije iz onoga izbornoga sreza, odklen je biran zastupnik.

Ovako shvaćenje zastupničke časti i narodne službe ne samo što je neumjesno i neopravdano već je lukavo i tirjansko. Narodni zastupnik kao takav treba da se stara za potrebe cijeloga naroda, a ne da bude tješnogrud. Osobito ne kod nas, gdje su Hrvati i Srbi jedan narod, a zastupnici svi tobožnji narodni ljudi.

Za što, pitamo mi, ovako „Nar. list“ nije govorio dok su u svibnju trajali izbori. Ali onda: ko rodoljubiviji, ko prema narodu predusretljiviji od njega i njegovih sljedbenika! Znamo, da su naše potrebe ekonomske i privredne velike, jer je zapaštenost Dalmacije proverbijalna. A u tome je dosta krivnje naših prvaka gromornika, koji su u dolini gmili, ali na visini puzali. Nije čuda, ako su narodne potrebe u našoj siromašnoj zemlji tolike da se narod obraća svojim izabranicima ne obziruć se kojeg su zvonika ili krštenice već prema osobnoj svezi i simpatiji. Dovoljno je, da se zauzmu i pomognu.

Ali, „Nar. list“, valjda ovijem misli satjerati u tor neposlušne ovčice, prinugavajuć, da se u slučaju potrebe obrate zastupniku, prema kome kao birači nemaju osobite naklonosti, čime „Nar. list“ hoće silom da izrabi u stranačku korist potrebu pojedinaca. Kako će dotični zastupnik predusreti nepovoljne birače, i koliko će se on za njih postarati, to ostavljamo samim biračima, da rasude. Ovaj komoditet nar. poslanika, mi ne moremo da shvatimo, već samo s jedne strane. Za to ga i osugujemo. Uvjereni smo, da ga ni svi naši zastupnici ne će odobriti. U protivnom slučaju, mi bismo im narodni pridjevak skinuli sa kalpaka, a pridjeli onaj lokalnog kampanilizma.

Za svaki slučaj, bićemo oprezni, hoće li se koji

zastupnik povesti za „Nar. listom“, da mu njegovo svjetlo ime iznesemo na divanu. X.

Primj. uređ. Uvrštamo ovaj dopis, jer mu razumijemo namjeru, kojom je pisan. I mi smo prvi, koji osuđujemo tako zvanu politiku osobnih interesa i preporuka čisto lične naravi, koja češće zastupnike naroda dovodi do antišambriranja i plašljivog pokornog kucanja na vrata ministarskih odjela, al koja je *antišambirska* politika nekim narodnim zastupnicima draga i mila.

Ta, ona stiće pristaše i izborne agitatore, koji razglasuju slavu i patriotizam gosp. zastupnika u narodu!

Nu imade i stvari, koje, i ako se tiču privatnika imaju na sebi karakter opći, načelni te — danas jednom sutra drugom — štetnih svima. Za ovake stvari, dakako, da se zastupnik mora zauzeti. Način, kojim će to učiniti, to je stvar zastupnika, i svakako će izabrati način dostojan sebe i naroda te ga zastupa. Je li jedna stvar vrijedna, da se za nju zastupnik zauzme, to je opet stvar njegovog rasudjenja.

Shvaćajući stvar ovako, i mi smo dopisnikova mišljenja, da nesmije biti u tom pogledu sputavan birač, kome će se zastupniku obratiti, jer to je pitanje simpatije, povjerenja i političkog mišljenja. Inače se tako šteti stvari, inače je to tiranija, silovanje i jedna nova vrst nemoralne stranačke agitacije u nevolji i potrebi. A to je sramotno.

Iz južne Dalmacije.

Nova stranka?...

Od nekoliko vremena pronose se glasovi — a njeke novine i pišu — o organizaciji nove stranke u Dalmaciji. Po ulicam šapću se i imena začetnika kao što i ime, kojim bi se krstila ta nova stranka.

O istinitosti ove pojave nemožemo se još stalnošću izraziti te, i ako je nješto u stvari, ona nas neće začuditi, jer ona nebi bila za nas nova, ona bi nas sjetila Rodičeve ere u Dalmaciji.

Uzrok te nove pojave nećemo viditi (ma tražili ga mi bilo s kojeg stanovišta) u patriotskom nastojanju za narodnim napretkom. Istraživanje će nas uzroka dovesti do sasvijem drugog zaključka, da, ako je istina da se radi oko te organizacije, ta će pojava biti u potpunosti opreci sa narodnim napretkom i da ona nije spontano nastala u njezinim začetnicima, nit su oni uvidili njezinu potrebu, već je ona nadahnuta od Visoke u Beču. Ne stoje li u savezu s time riječi bečke „Monarchia“ br. 10 „Si trovi un Mihaljević, Ivčević, un Čingrija (? Nemožemo vjerovati. Op. Ur.) ed allora il partito potrà organizzarsi ed acquistarsi credito tanto negli alti circoli politici di Vienna e a Budapest“.

Čemu pak nova stranka? Potrebna je Visokoj u Beču koja nemože da gleda mirnim okom orijaško razvijanje i napredak hrvatske pučke napredne stranke u Dalmaciji, koja, prodirući u narod, skuplja istodobno oko sebe bolji i mladji elemenat. Ta je stranka otvorila grob tako zvanog „hrvatskoj stranki“ *) i Vlada nemore više u njoj naći oslonu. U pravaškoj nastao je razdor, koji se neda lako izravhati. Zadnji su izbori bili najboljim dokazom, kakvim se je skrajnim srestvima morala Visoka poslužiti e da se iskopreca iz neprilike. A komu će se ona uteći, na koga li nasloniti pri nastajućim iz-

*) Bekao je „Marin i Duje“ da je ona **portamorti** arvacke stranke. (Op. Uredn.)

borima? Hrvatskoj stranki nè — umrla je. Pravaškoj nè — raspada se. Komu dakle? Nema komu; a za to valja stvoriti novu stranku, skalupit ju od ostanaka raznih stranaka i elementa, koji želi da se rehabilitira riješavajući od Vlade zadatu zadaću: spriječavati razvitak i nastojati utući hrvatsku pučku naprednu stranku i biti pri ruci u svakoj potrebi Vladi da.... da utuče narod. Ovoliko rekosmo predpostavivši istinitost stvari. U svakom pak slučaju: Sačuvaj nas, Bože, toga!

DOPISI.

Skradin.

Vjerujte mi na riječ!

Kad me oblada nesanica, dočepam se „Hrv. Rieči“, pročitam uvodni članak i zaspem kao zaklan! To bi mi se dogodilo bilo i kad sam pročitao br. 117 istog lista, da ne bješe u njemu one notice iz Skradina, u kojoj napadaju J. D. i gosp. Corubola. Prvog nazivaju: bivši žbir, potjerani redar, nadripisar itd. pozivajući u pomoć i ck. Poglavarstvo i Okružno Sudište u Šibeniku ne ostavljajući u miru ni ck. kot. mjesni Sud! Rekoše mi da i stari znanac Kristić ck. umirovljeni financijalni nadstržar redovno čita „Hrv. Rieč“. Kako će mu teško pasti kad vidi da jedno pseto ujede onu ruku koja ga je odhrala i otpravila u život, da se prehrani i od zla obrani, a onaj tamo danas blatom se baca na uniformu. kojom se negda ponosio nješov rodjeni otac i kojom se ponose mnogi poštene javni službenici. Eto taki su vam odrodi u Skradinu koji se služe „Hrv. Rieči“, kao odvodnom cijevi svojih nečistih izliva. Nego i J. D. i svi koji su počašćeni napadajima u „Hrv. Rieči“, znadu baš sina ck. financijalne straže, koji dodje u Skradin pošto je odigrao nadripisarsku ulogu u Zatonu, te ovdje zavede krčmu, profučka dosta para kroz široko grlo pak kad zapriješe kola u blato, navali na blagajnu Skradinske općine, da tu šara svakojake kvite, i da prima novac i onda, kad nije ni zavirio u općinski Ured. I taj propali krčmar kom Skradinska općina krpi šuplju kesu taj nadripisar nad nadripisarima po čitavu veče drlje utoke i molbenice uz osvjetljenje, koje općina plaća; i taj drugome prigovara poštene trudne zarade! Taj stvor, sa junakom domobranske magaze, sa povjericem težaka Varnice, koga je redovno (da Bog prosti) upisao kao člana seoske blagajne, i redovno (da Bog prosti) predao novac; sa poštenim nabavlječem umjetnih vatara pri slavi sv. Čirilje i Metoda; sa prepoštenim sastavljačem molbenica za vjenčanje maloljetnih i utjerivanje poljskih šteta, eto vam kalauza, našeg fra Gerundija-Paut, koje trojstvo siplje otrov na sve što je dobro i pošteno u Skradinu. — I mi kažemo: Za danas dosta.

RAZNE VIJESTI.

Iz „Kola“. Pozivlje se Gg. pjevači, mlade škole, da dodju u Petak u večer na 7^{1/2} radi dogovora o ustanovljenju dana i sata pripravnih škole. Neka donesu sobom i knjižice što ih imaju od lani.

Ako bi se htio koji novi prijaviti, neka dodje u isti dan. — Uprava „Kola“.

Naš Hrvat odnio svjetski rekord u preskakivanju. Cirkus Zavatta imao jednog *klovna* vještog skakača i on je jedne večeri uz silni aplauz zadarske publike priskočio 13, poredanih *katriga*. To se u Dalmaciji još nije vidjelo! Cirkus Barnum-Barlej imao je jednog, koji je preskočio 21. *katrigu*. To se nije još vidjelo ni u Americi ni u Evropi! A sad čujemo da je neki Meichsner

preskočio 26. ljudi na stoječke u priličnim dalečinama i da je ostao živ. To se još nije vidjelo na cijelom svijetu!!! Dok čestitamo ovakom vještom skakaču, milo nam je, da se i mi Hrvati imamo čime ponositi.

Teatar. Neki dolaze pa nam se tuže, da su predstave malo *osporke*, osobito ona u nedilju. A *pur* drugi to nekažu, jer da su taj dan vidjeli i fra Mimu u *palku*. Mi — kâ mi nekažemo ništa. Samo su one *poltronicine* skupe a *sedie* i još skuplje, a s njih nevidiš ništa.

Spljet — Šibenik. Čitamo u „Nar. Listu“, da je odlučeno graditi pomorsku ratnu luku u Poljudu kod Spljeta a da neće biti u Šibeniku, jer da je tamo zgodnije.

Čujemo da se radi i o tome, da ni Šibenik nebude u Šibeniku, nego da će ga prenijeti u Spljet.

I tako će eto Šibenik imati sve, što sad ima i što bude imao Spljet. I to je pravo po bratsku! podijeliti s bratom, koji ništa nema, sve svoje što imaš.

Željeznica ličko-dalmatinska. U poravnanju između Austrije i Ugarske, koja ovih dana bilo predloženo parlamentu u Beču i u Budimpešti imade i to, da će se napokon izgraditi željeznička pruga preko Like na Knin. Time bi se — ako bude! — eto napokon spojila Dalmacija sa Hrvatskom i ostalim svijetom. Gradnja bi imala biti gotova do godine 1911., a prema rečenoj osnovi prolazila pruga od Rudolfova preko Metlike na Karlovac, Ogulin, Otočac, Gospić, Gračac, Pribudić i Knin. Pogledom na sjevernu Dalmaciju, mi pozdravljamo osnovu ove pruge, jer bi joj ovaka pruga bila od velike koristi. Lika je sa svjevnom Dalmacijom u jakom trgovačkom saobraćaju, a taj se sad vrši jedino pomoću vozova, što je sporo i skupo, a zimi pun pogibelji il u opće prekinut.

Samo — velimo — daj, Bože, da to jednom bude!

Kažnjeni za korupeiju pri izborima. Petar Bezić Bello iz Stomorske na Šolti nagovorio je uz druge i Antu Sišovića pk. Jura iz Gornjeg sela, da dade svoj glas po njegovoj volji a onda ga je odvuкао u sobu, zatvorio vrata za sobom, turio mu u žep novac, te ga tjerao do izbornog lokala, gdje mu je šoltanski načelnik dao drugu glasovnicu s imenom Don Frane Bulića.

Glavna rasprava vodila se je dne 14. ov. mj. kod okružnog suda, te je optuženik, uza sav patos branitelja i svjedodžbu šoltanske općine, (koja svoje općinare proglašuje slaboumnim i prevrtljive pameti, samo da osujeti pravednu osudu vladino-popovskih korteša) bio osugjen na 7 dana *strogoga zatvora*, dočim je podmićeni Ante Sinovičić osugjen na 3 dana, što se je dao podmititi.

Isti dan vodila se je pred istim c. k. sudom rasprava proti Marinu Garbinu pok. Ante opć. čaušu i Feliciju Petriću opć. prisjedniku iz Gornjeg sela radi otimanja i uskraćivanja otetih legitimacija demokratskim biračima za užeg izbora 23. maja.

Ta je rasprava bila odgogjena.

Tako su dosle bili sudbeno osudjeni jedan c. k. politički komesar, jedan pandur opć. splitske, jedan fra-tar, jedan opć. prisjednik i jedan šoltanski prvak.

Postalia. Poštarski tajnik Ljubomir Klančić izdaje na srpsko-hrvatskom jeziku sve poštarske tekste potrebite poštarskim činovnicima u prvom redu, zatim državnim, pokrajinskim i crkvenim vlastima, te učiteljima, trgovcima i privatnicima.

Gosp. Klančić uvažen je kao vrijedan činovnik i vješti poznavalac našeg jezika te smo uvjereni da će njegov trud biti zaslužan za uredjenje jezičnog pitanja. Ne dvojimo za to da će osobito mlađji činovnici pošte nabaviti i nastojati da šire te tekste, da se s njima do-

bro upoznaju i tim olakote sebi i strankama uredovno rukovodstvo, kao što nedvojimo da će i stariji činovnici srpiti iz njih poznavanje i familjarizivati se u uredovnim dužnostima na svom materinskom jeziku, da tako u njemu ureduju jer — recimo istinu — žalošću, moramo konstantovati da mnogi sinovi naše zemlje, i ako apsolutirani srednjoškolci, pa i sa ispitima zrelosti na hrvatskim školam, ureduju u talijanskom jeziku, navadajući uzrokom poteškoću i pomanjkanje terminologije. Eto, tim ćemo ta poteškoća biti odstranjena. Mislimo da će sve starije svjetovne i crkvene Vlasti narediti svojim potčinjenim uredima da se opskrbe tim tekstima.

Cijena je knjizi veoma umjerena tek da se pokriju štamparski troškovi. „Zakon 1865 o oprostima poštarine“ izaći će tekom Studenog. Pretplata 1 Kr. Pretplate šalju se jedino: „Hrvatskoj knjižari“ u Zadru. Cijena pojedinih knjiga javiće se naknadno.

Statistika jezuita. Prema najnovijoj statistici razdijeljeni su jezuiti u svojih pet „asistencija“ ovako: U Italiji 1922, u Engleskoj 2754, u Francuskoj 3088, u Španjolskoj 3414, u Njemačkoj 4336, a u Austro-Ugarskoj oko 950. Ovo „crno sjeme Lojolovo“ kako ih nazivlje naš Preradović, počelo je u zadnje doba osobito po Banovini i Bosni širiti svoje grane. Od koje je to štete po naš narodni život, njegovu individualnost, poslušajmo što o njima pjeva velika duša Preradovića. U pjesmi „Pozdrav Dubrovniku“ napominje i užasni potres koji ga je većim dijelom uništio, pa nadodaje:

A za ovim gorje nego ovo
Zlo te snadje po zlokobnu času,
Stoput gorje, jer bijaše novo,
A ko dobro najveće na glasu:
Ono crno sjeme Lojolovo
I po tvojoj zemlji se razsu,
I rodi ti jadom i čemerom
Stoput većom nego potres mjerom.
Jaoh raku sam izkopa sebi,
Kadno primi tu nebesku pčelu;
Koja medom laskajuć se tebi,
A zujeći na potajnom djelu
Tvoje djece mozak upotřebi,
Da ti bude otrov zdravu tijelu,
Od djece si po njoj izrod steko,
A rinuo sreću na daleko.

Tršćansko stanovništvo. Gradski statistički ured javlja, da danas Trst sa okolicom broji 202.920 stanovnika, bez vojničke posade.

31. prosinca 1900. bilo je u općini 178.127 stanovnika. Dakle u manje od 7 godina ponarastao je broj stanovnika za 24.793. osoba.

Škole na Balkanu. Na balkanu stanje škola ovako stoji: u Rumunjskoj 82— km. dolazi jedna osnovna škola, a na 2800 stanovnika; u Srbiji na 1230 stanovnika i na 42— km. dolazi po jedna osnovna škola; Crnagora ima na svaki 70— km. jednu osnovnu školu, a na 2900 stanovnika; u Bugarsko na 1102 stanovnika i na 27— dolazi po jedna osnovna škola; 44% djece posjećuju osnovne škole; u Grčkoj na svakih 19— km. i na 690 stanovnika ima po jedna osnovna škola ili 59% od sve grčke djece posjećuje osnovne škole. U Bosni i Hercegovini jedna osnovna škola dolazi na prostor od 145— km.; na 4289 stanovnika dodje po jedna osnovna škola. Dakle na 100 djece samo 12 posjećuju školu ili svega škole posjećuje 32.786 djece.

Glad u Hercegovinu. Mostarske novine donose tužne vijesti o gladu u Hercegovini. Polje slabo ponijelo, pa će proljeće mnogima crno osvanuti. Vlada se nebrine ni zašto, pače tako postupa, kao da joj je drago to; misli: tako se urodjenici iseljavaju, našeg svijeta nestaje, a na njegovo mjesto „Drang“ importira svoju robu.

Slijedi govor zastupnika Masaryka

Kolega D.r Mayr govorio je o tako zvanj znanosti, proti kojoj je veli nužno biti bezobzirnim. Gospodo! Ima tako zvana znanost, to je istina, ali ima i tako zvano kršćanstvo te ja moram priznati, da mi se osobito nesvidja ono bujno kršćanstvo pri čaši, (Živa pohvala i aplauz) koje nastoji da nas sad u Austriji oblada. Glavom ta gospoda, a da toga i nijesu svijesna, zagrezla su u materijalizam više neg mi, koji smo prikazivani kao ateiste i materijaliste. (Pohvala).

Gospodo! Dozvolite mi mali dokaz iz debate. Gospodin kolega D.r Mayr, dakle bliži moj kolega kaono universitetni profesor, izvodi bezbožnost i materijalizam iz plutokracije. Gospodo! To nije katolički, to nije kršćanski nazor, to je čisto historički, marksistički materijalizam. To polazi iz te negacije socijalne demokracije. Prisvojili ste svu terminologiju, prisvojili ste historički materijalizam u mjeri mnogo većoj nego li slutite.

Upitate li pak sami sebe iskreno, kako da se postupi u borbi svjetovnih nazora: amo učenje crkve, tamo socijalna demokracija, morao bi vas danas uputiti na pokret indeksov, na tajno reformo društvo i na novi syllabus. Ali neću već danas stvar podrobnije razabirati. Ako li se ljudi, koji katolički misle i pravo katolički misle, moraju domagati reformama potajno, onda je to za nas znak, da ovdje načelno ispovjedimo, da mi hoćemo cijelu školu, cijelo izobraženje, svu cijelu politiku zasnovati na znanosti, a ne na tako zvanj znanosti.

A molim gospodina zastupnika Bjelohlavka, da se neosvrće na razne listove svoje stranke, koji su mene opisali kao ateistu i kao Bog-zna što sve. Tvrдио sam to uvijek a tvrdim to i danas opet: *među znanošću i religijom nema antagonizma*. Nikada nijesam tvrdio, da je religija dospjela, već sam osvjedočen, da se religija razvija kao i sve druge kulturne sile, nu nije moguće, da se mi dalje razvijamo znanstveno i u cijeloj punoći moderne kulture, a vi da nas potiskivate natrag u svjetovni i životni nazor i u religiju srednjeg vijeka. (Vika)

Mi u Českoj — naš narod — mi smo narodom Husovim, Žiškovićim, Chelčickoga i Komenskoga. Ovo su bili Česi, pak nema toga Čeha, koji je svijestan, koji je izobražen, koji zna česku historiju, historiju Česke, koji, kad čuje ova imena, nebi bio dirnut, kako to vi u Beču nemožete niti slutiti. (Pljeskanje ruku). Ja sam osvjedočen, da naša historija nikada neće učiniti mogućim većini predstavnika našega naroda — to hoću baš da rečem proti predgovorniku (d.ru Hrubranu) — e da mi budemo mogli voditi klerikalnu ili crkvenu politiku. Odvisi od toga, a to je takodjer problemom vlade, kako ćete se vi i kako će se druge stranke prama tome držati. Hoćete li u Českoj učiniti jakima pristaše Žiškine ili Komenskoga? Upotrebite li pravu politiku, mi ćemo stupati naprijed — a to je ono, što hoću da rečem — stopama Komenskoga. Mi hoćemo školom, hoćemo izozrazbom svoj narod da obezbjedimo, kao što narodno tako i gospodarski i za cijeli veliki život sadašnjosti.

Neću da sebi time lomim glave, ima li ovaj parlamenat većinu ili manjinu klerikalnu ili protiklerikalnu. Ministar predsjednik je izrekao ovdje konservativnu ispovijed i rekao, da biti konservativnim znači krčiti put razvitku u zgodno vrijeme. Ja bih rekao, biti naprednim — a u Austriji radi se o napretku — jeste: *u zgodan*

čas baciti ča što je zastarilo a za to je već skrajno vrijeme. Rekao sam, da bi moglo biti pogibeljno od parlamenta učiniti laborament ili laboratorij; nu bilo bi još pogibeljnije od toga laboramenta ili laboratorija učiniti oramenat ili oratorij, te moram kolegi *Bjelohlavku* priznati, da ga radje ovdje vidim kao povikivača u našim okršajima nego li kao parlamentnoga započimača molitava. (Veselost i pljeskanje).

Zadaću našega parlamenta ja vidim u ovome: naprednim demokratskim radom — primam taj rad — učiniti od Austrije *velevlast, velerlast kulturnu*. (Odobranje). Mislim, da je našom zadaćom, eda bi smo ono, što bih nazvao politikom unutarnjom, gojili više nego onu politiku vanjsku, često umišljenu. Kulturna politika karaktera stvarnoga, to je pozitivna politika. A kad bi ministar predsjednik mene pitao: „da, al kako se pozna takova stvarna politika i unutarnja kulturna politika?“ odgovorio bih — a uvažite li to, nećete u tom odgovoru gledat jedino profesora — :Austrija će provoditi tu politiku onda, kad vlada bude imala uza se mladež. Sada je naša mladež svih naroda nacionalna i neslaže se s vladom, nego se slaže s narodnim vodjama, koji više manje moraju biti proti vladi. Molim, pokažite mi mladost u Austriji, pa makar kojeg to naroda, koja bi se podignuta čela postavila za vladine ideale. Velju: ideale! Neuzmite mi za zlo, rečem li: često osjećam dojam, da se ovdje iz Beča provodi neka vrst politike crkvenog kampanila. Negovorite nama, da mi tamo u provincijama provodimo politiku crkvenog kampanila. Ovdje u Beču se provodi politika crkvenog kampanila. Sa zvonika sv. Stjepana nevidi se do u Česku ni do u druge razne zemlje, još manje se pak može do tamo vidjeti s tornja na vijećnici, koji je puno manji. (Živa veselost)

U svezi s time uvijek mi dolazi na pamet jedna anegdota: Dogadja se u Bavarskoj, al može se sasvim dobro prenijeti i amo. Tamo u nekoj bavarskoj općini imali su seljani popraviti most. Ljudi i blago lomili su noge, mal-ne svaki dan se dogadjala nesreća, al stari most se raspadao svedj više i više; tužili se, da se most ima nagraditi, nu gradio se nije. Napokon jedan od njih se dosjeti nećemu pametnu: Otići ćemo kotarskom poglavaru pa ćemo mu kazati cijelu stvar. Otići ćemo k njemu i zamolićemo ga, neka nas prisili da nagradimo sebi most. To ti je Austrija. To činimo mi i to čini ovaj parlamenat. Naš odnos prama vladi, čini mi se, u tome je izražen. To je ono, kad se je ministar predsjednik — on je valjda samo realistički konstatovao činjenicu — ovdje postavio kao prednjak. Mi to imamo u svojim rukama, a ne sam ministar predsjednik i osam deset il dvanajst ljudi — ta nas je 516. Nuder napravimo most (Veselost) a nedajmo da nas se na to prisili. Pogledajte na najvažnije zakonske predloge: osiguranje iznemoglih obećao je u prijestonom govoru već Kerber; sada nam se opet obećava. Tiskovni zakon! Može se mirno reći: *sve nam je bar na pola bilo obećano*. To je onaj most — nu most se još nikako negradi, dok napokon nepodamo poniznu molbu — poniznu — da budemo prisiljeni napokon ga nagraditi u ovom pučkom parlamentu. (Veoma dobro!)

(Svršice se).